

HEILIGLAND 63-65
1821 AB Alkmaar

A.H.M. Schoots 2010

Algemeen

Dit in neoclassicistische bouwstijl opgetrokken pand is gelegen op het Schermereiland op de hoek Heiligland-Tienenwal en is nauw verbonden met de historie van dit stadsdeel en was in 2002 nog onderdeel van het buurthuis "De Wachter".

In 1639 vormde aan het eind van het Heiligland de Schermerpoort de verbinding met de drooggelegde Schermer. De oorspronkelijke houten poort uit die tijd wordt in 1658-1661** vervangen door een ijzeren hek en twee stenen pijlers die voorzien zijn van de familiewapens van de burgemeesters. Op een tekening van H. Taveniers uit 1788 is de houten poort vanaf het "Seglis" te zien*. De eigenlijke poort met ophaalbrug wordt in 1853 gesloopt en er komt een stenen brug.

De twee stenen pijlers, bovenop voorzien zijn van zandstenen beeldengroepen (1712?) met naakte kindertjes spelend met een bok en een schaap, zijn de enige overblijfselen van de zeven poorten die de stad in de 19de eeuw nog rijk was*.

In 1812 besluit B&W tot de bouw van een tolwoning aan de Schermerpoort. Een zogenaamd commiezenhuisje of accijnshuisje, waar de stedelijke belasting werd geïnd. Onduidelijk is of dit pand gebouwd is, maar op 9 januari 1854 wordt de vergunning verleend voor een groter woon- en wachthuis aan de Schermerpoort dat overeenkomt met het huidige opgetrokken gebouw van één bouwlaag op een vierkant grondplan (bouwtekening RAA). Het pand is ontworpen met luifel en roedenramen. Op een vroege foto uit 1865 zijn de roeden ramen wel te herkennen, het is echter niet duidelijk of de X-roede in de bovenlichten ook daadwerkelijk aanwezig waren. (Regionaal Archief Alkmaar Fo 1005345). Op een latere foto uit eind 1800 is het pand uitgerust met T-vensters, mogelijk nog afgewisseld met roedenramen. Het dak van het later dwars aangebouwde achterhuis op een rechthoekig grondplan was in 1865 nog uitgevoerd met een platdak en is later opgetrokken met een schilddak (mogelijk in 1877 of 1878, aantekening in het kadaster over een (ver)bouw in dat jaar). In de voorzijde was een toegangsdeur en in de rechterzijgevel slechts een vierkant raampje. De voordeurluifel verdwijnt (op foto uit 1900 nog aanwezig, in 1915 verdwenen) om plaats te maken voor de stoephekken.

De deur heeft in 1925 twee deurroosters en een bovenlicht zonder roeden. De deurroosters zijn inmiddels omgezet in panelen.

Het gebouw wordt in 1972 voor F. 50.000,= aangekocht door de gemeente en wordt onderdeel van buurthuis "De Wachter", dat vernoemd is naar de hier ooit aanwezige zogenoemde molen en wordt in 1982 onderdeel van een multifunctioneel centrum, waarin zich een peuterspeelzaal en een kleuterschool bevonden. In plaats van het houten buurthuis wordt een stenen uitbouw aan de Tienenwal bijgebouwd (*nu afgebroken*).

N.B. Het pand werd eerder in samenhang met het daar gevestigde buurthuis "De Wachter" in 2003 al beschreven, maar gezien de grote verbouwing met wijziging van de plattegrond is een nieuwe beschrijving in 2010 nodig om de huidige situatie vast te leggen.

Het exterieur van de oorspronkelijke bouw uit 1854, de linkerzijmuur en het muurwerk van de achtergevelhoeken van het achterhuis aan de Tienenwal vallen onder de bescherming. De serre, de nieuwe uitbouw rechts en het bordes vallen niet onder de bescherming (*de gele ijsselsteentjes zijn verdwenen*).

De ramen zijn aan de voorzijde en in de linkerzijgevel modern teruggedestaureerd met roeden en X-roeden in de bovenlichten. Hetzelfde geldt voor het deurbovenlicht met radiaalroeden.

* Alkmaar in Prenten foto's, tekening H. Taveniers p.12-13.

** Schermereiland een rijke historie

***Beeldbank Regionaal Archief Alkmaar,1890, Fo 1005350; 1900 1005353; 1925 1005354. Historisch onderzoek aangevuld in 2010.

Beschrijving

Op een vierkant grondplan gebouwd vrijgelegen hoekpand van één bouwlaag en een kapverdieping onder een afgeplat tentdak. Het pand is achter aangebouwd met een dwars L-vormig bouwvolume zonder oorspronkelijke schilddak en een glazen serre. De schuine dakschilden van het tentdak zijn aan alle zijden onderaan uitgerust met een ruime overstek. Alle schuine dakvlakken zijn belegd met een gesmoorde tuile du Nord en de kepers zijn zink gedekt. Het laatste geldt ook voor de zijwanden van de dakkapel op het voorschild, die verder gedekt wordt door een flauw hellend overstekend zadeldak. Het pand is aan twee zijden direct aan de rooilijn gelegen. Links loopt het maaiveld af naar de voorzijde.

De buitenmuren zijn boven een merendeels getrapte natuursteenplint opgetrokken in zachtgeel pleisterwerk, waarvan de voorgevel en de linkerzijgevel zijn verfraaid met getrokken voegen, het pleisterwerk van het achterhuis is glad uitgevoerd. De gevels van het oorspronkelijke pand worden beëindigd door een omlopend hoofdgestel en verticaal geleed door hoekpilasters en pilasters aan weerszijde van de entree. De hoekpilaster rechts achter is verdwenen. Voor de entree bevindt zich een stevige luifel met dito hoofdgestel dat aansluit bij de gevelbeëindiging en op de luifelhoeken rust op stevige (*nieuwe*) ronde houten zuilen met een zwart geschilderde sokkel en een moderne ronde kapiteel beëindiging.

Onder de schuin naar voren stekende kroonlijst bevindt zich een omlopend geschilderd houten paneelfries, dat bij de hoekpilasters als gekeperd kapiteel is uitgevoerd. Het fries is verfraaid met horizontale verdiepte panelen met een verhoogde randlijsting, die door ronde cirkels in een platte omlijsting worden onderbroken. De cirkels zijn aan de binnenzijde voorzien van ventilatie roosters en buiten voorzien van gaas.

De getoogde roedenramen bevinden zich binnen een platte gepleisterde omlijsting met geprofileerde randjes met een daarin verwerkte segmentboog. De

robuuste, brede natuurstenen lekdorpels worden ondersteund door twee grijs geschilderde consoles. De dubbele paneelvoordeur wordt boven het deurskalf gedekt door een getoogd bovenlicht in een identieke omlijsting als de ramen. De deurhelften, gescheiden door een deurnaald met een geribbeld profiel eindigend op een sokkeltje, bezitten elk boven en onder kleine kussenpanelen en in het midden een dito rechthoekig paneel. Het verhoogde bordes voor de entree bezit aan weerszijde op de voorhoeken oren (*vroeger traptreden*).

!(De datum 1812 betreft de bouw van een voorganger, dit pand stamt uit 1854).

De voorgevel (ZO) is symmetrisch opgebouwd met een centrale entree met de gedeeltelijk oorspronkelijke paneeldeur, welke geflankeerd wordt door (*nieuwe 6-ruits*) roedenramen met een brede middenstijl en twee bovenlichten. Boven de entree bevindt zich in het voorschild een dakkapel met (nieuwe) openslaande ramen bekroond met een driehoekig lijstfronton. Langs de ramen sieren eenvoudig gegolfde vleugstukken de zijkanten.

De rechterzijgevel (NO) bezat een T-venster dat nu is gedicht zodat dit gedeelte van de muur blind is. De nieuwe achteruitbouw onder platdak is juist onder het hoofdstel van de oorspronkelijke gevel uitgebouwd en ongeveer tot de plaats van dit voormalige T-venster naar voren doorgetrokken. (De huidige kopse voorkant van de uitbouw bezit één en de rechterzijgevel drie getoogde T-vensters onderaan voorzien van nieuwe hardsteen lekdorpels).

De linkerzijgevel (ZW) heeft rechts de oorspronkelijke gevel en links de lage terugspringende gevel van het achterhuis. Deze laatst genoemde gevel wordt beëindigd door een fries met kroonlijst overstek waarvan de rechterzijde in het metselwerk van de hoekpilaster insnijdt. Op de pilaster is een vergaarbak met hemelwaterafvoer nieuw geplaatst. Links loopt de gevelhoek kort door als aansluiting op het serredak.

Links bevindt zich een getoogd schuifraam met een 2-ruits onderdeel en een 2-ruits bovenlicht en rechts zijn binnen de oorspronkelijke kozijnomlijstingen twee getoogde meerruits ramen, als beschreven aan de voorzijde geplaatst.

De achtergevel is onder het oorspronkelijke hoofdstel aangebouwd met een glasserre onder een platdak. Deze wordt niet beschreven.

Motivering

Het oorspronkelijk in neoclassicistische bouwstijl opgetrokken pand Heiligland 63-65 is van algemeen belang vanwege architectuur- en cultuurhistorische waarde als mooi bewaard gebleven voorbeeld van een poortwachterwoning met kantoor. Het pand werd in 1854 in opdracht van de gemeente Alkmaar gebouwd. De vroegere relatie met de Schermerpoort benadrukt de cultuur- én historische waarde. Ondanks de nieuwe aanbouwen en het verdwijnen van een deel van de aanbouw uit 1877 is het oorspronkelijke pand terug te herkennen. Op grond van bovenstaande motivatie dient het daarom beschermd te worden. Het huidige woonhuis heeft door de beeldbepalende ligging op de hoek Tienenwal en het Heiligland nabij de Schermerpoort te Alkmaar tevens stedenbouwkundige waarde.

J. Elsinga 2003

Alkmaar 2010